

12-31-2018

SOME ISSUES OF UALIFICATION OF CRIMES COMMITTED UNDER MOTIVE OF REVENGE

U Zakirova

Tashkent State University of Law

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/proacademy>

Part of the [Criminal Law Commons](#)

Recommended Citation

Zakirova, U (2018) "SOME ISSUES OF UALIFICATION OF CRIMES COMMITTED UNDER MOTIVE OF REVENGE," *ProAcademy*. Vol. 1 : Iss. 4 , Article 15.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/proacademy/vol1/iss4/15>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in ProAcademy by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

Zakirova Umida Alisherovna¹
¹Tashkent State University of Law, Teacher

ЎЧ ОЛИШ МОТИВИ БИЛАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ

SOME ISSUES OF QUALIFICATION OF CRIMES COMMITTED UNDER MOTIVE OF REVENGE

Abstract. Мазкур мақолада ўч олиш мотиви билан содир этиладиган жиноятлар тушунчаси, моҳияти, шунингдек, унинг жиноятларни квалификация қилишга таъсири, шу билан бирга, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига келтирилган ўч олиш мотиви билан содир этиладиган жиноятлар билан боғлиқ назарий ва амалий муаммолар ёритилган бўлиб, бу борада Ўзбекистон Республикаси жиноят қонунчилигини такомиллаштириш бўйича тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Abstract. В данной статье освещаются понятие мотива мести преступления, её сущность, а также её влияние на квалификацию преступления, в том числе теоретические и практические проблемы мотивов мести преступления, которые указаны в Уголовном кодексе Республики Узбекистан, кроме того разработаны предложения и рекомендации по дальнейшему совершенствованию уголовного законодательства Республики Узбекистан.

Abstract. This article covers the concept of the motive of revenge for a crime, its essence, as well as its influence on the qualification of a crime, including theoretical and practical problems of the motives of revenge for a crime, which are specified in the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, in addition, proposals and recommendations for further improvement of criminal legislation of Republic of Uzbekistan.

Таянч сўзлар: жиноят мотиви, ўч олиш мотиви, рашк, тамагирлик, ғаразғўйлик, безорилик, қасддан одам ўлдирish.

Ключевые слова: мотив преступления, мотив мести, ревность, корысть, хулиганство, убийство.

Key words: motive of crime, motive of revenge, jealousy, profit motive, hooliganism, homicide.

Жиноят ҳуқуқида мотив жиноят таркиби субъектив томонининг факультатив белгиси ҳисобланади. Бу дегани жиноят мотиви барча жиноятлар учун ҳам зарурий белги бўлмай, балки ЖК Махсус қисмининг айрим моддаларида назарда тутилган жиноят таркиби учунгина зарурий ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига назарда тутилган жиноят мотивларидан биргина ғаразғўйлик нияти (корыстные побуждения) жиноятнинг қўшимча зарурий белгиси сифатида кўрсатилиб, муайян қилмишни тўғри квалификация қилиш учун умумий белгиларидан ташқари айбдорда ғаразғўйлик нияти мавжуд ёки мавжуд бўлмаганлигининг ҳам аниқланишини тақозо этади. Бироқ, ўч, рашк, безорилик каби мотивлар тўғридан-тўғри муайян жиноят таркиби доирасига киритилмаган бўлса-да, баъзан қилмишни квалификация қилишда ва айбдорга жазо тайинлашда муҳим аҳамият касб этади.

Статистик маълумотларга кўра, 2017 йилда мамлакат бўйлаб 73 минг 692 та жиноят қайд этилган бўлиб, шундан оилавий келишмовчилик-

лар сабабли яқин қариндошлар бир-бирига нисбатан содир этган қотилликлар сони 200 га яқин бўлган. Ушбу жиноятларнинг 62 таси эр хотинига, 10 таси хотин эрига, 119 таси эса яқин қариндошлар томонидан бир-бирларига нисбатан содир этилган. Бундай нохушликлар асосан Самарқанд вилояти (27), Тошкент шаҳри (24), Тошкент (22) ва Фарғона (21) вилоятларида кўпроқ учраган¹.

Аксарият ҳолларда жиноят содир этишдан аввал шахс дастлаб ички кечинма, чуқур рухий, эмоционал ҳолатни бошдан кечиради, ҳис этади (рашк, ўч олиш, ҳасад ва ҳ.к.), сўнгра муайян мотив уни ижтимоий хавфли қилмиш (ҳаракат)ни содир этишга йўналтиради. Мотив негизда жиноятнинг мақсади шаклланиб, мотив ва мақсад бирлашиб, субъектнинг тафаккурий ва иродавий фаолияти учун асос яратади. Одатда уришиш ёки муштлашиш билан содир этилган жиноятларнинг бир жиҳати бўлиб, улар муайян мотив (безорилик оқибатида, тамагирлик ниятида, рашк, ўч олиш, ҳасад ва ҳоказо) билан содир этилади.

Тарихдан маълумки, ўч олиш (дият)² билан со-

дир этиладиган жиноятларга жазо белгилаш турли даврларда турлича бўлган. Хусусан, “қонга-қон, жонга-жон”, “хун ундириш”, “тўкилган қон учун ўч (қасос) олиш” каби қоидалар шаклланган бўлиб, ҳаттоки руҳсат берилган. “Бунда айбдор жабрланувчига қандай жароҳат етказган бўлса, унга ҳам айнан шундай жароҳат етказиш, агар айбдор жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этган бўлса, марҳумнинг қариндошлари қотилни ҳаётдан маҳрум қилиш ҳуқуқига эга бўлади”³. Яъни, шахс бир-бирини билиб ёки билмасдан ўлдириб қўйса ёки қўл-оёғини синдириб қўйса, ундан қасос ёки хун олинган.

“Хун олиш” анъанаси уруғлар ўртасидаги низоларни бартараф этиш воситаси сифатида пайдо бўлган. Бунда жиноятчи деб топилган шахсга нисбатан товон тўлаш мажбурияти юкланган. Туркий халқларнинг қадимги аждодларига хос бўлган бундай одатга кўра, ўткир қуролни қинидан чиқаргани ёки қурол ўқталгани учун ҳам хун ҳақи, яъни товон ундирилган⁴.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида қасос — ўч олиш, ўч, интиқом, жазо(лаш) маъноларини англатади. Кундалик мулоқотда ёмон, номаъқул иш, қилмиш учун жавоб қайтариш мақсади, шунга қаратилган ният, шу мақсаддаги иш, ҳаракатнинг ўзи маъноларида қўлланилади⁵.

Ҳозирги замон ҳуқуқшунослигида қасос деганда ўч олиш, яъни қилган ёмонлиги, етказган зиёни, таҳқирлаганига яраша жавоб қайтариш; шахс томонидан содир этилган муайян ҳаракатлари учун унга қарши ҳаракат содир этишни уйғотадиган ҳиссиёт; шахсда қасддан жиноят содир қилиш учун шижоат туғдирувчи ички ният бўлиб, содир қилинган жиноятнинг мотиви, мақсади ҳисобланади ва ғаразли ёки бошқача паст ниятларда жиноят содир этиш жазо тайинлашда жавобгарликни оғирлаштирувчи ҳолат тушунилади⁶.

Ўч олиш мотиви билан содир этилган жиноятларга жиний-ҳуқуқий тўғри баҳо бериш учун унинг классификациясини ўрганиш муҳим аҳамият касб этади. Мазкур классификация ўч олиш мотивига ахлоқ ва ҳуқуқ нуқтаи назаридан баҳо бериши билан самарали ҳисобланади.

Биз ўч олиш мотиви билан содир этилган жиноят ишларини таҳлил қилган ҳолда уларни қуйидаги гуруҳларга бўлдик.

Биринчиси, айбдор жабрланувчига қандай жароҳат етказган бўлса, ўч олиш ниятида унга ҳам айнан шундай жароҳат етказилган ёхуд айбдор жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этганлиги сабабли марҳумнинг қариндошлари ҳам айбдорни ҳаётдан маҳрум қилган (“қонга-қон, жонга-жон” принципи);

Иккинчиси, айбдор жабрланувчининг ғайриқонуний зўрлик ёки оғир ҳақорати, шунингдек, унинг

бошқа ғайриқонуний ҳаракатлари сабабли ўч олиш ниятида айбга номутаносиб равишда шахсга жисмоний ёки руҳий азоб ёхуд моддий зарар етказган;

Учинчиси, жабрланувчининг хизмат ёки фуқаровий бурчини бажариши муносабати билан ундан ёки яқин қариндошларидан ўч олиш ниятида қасддан соғлиғига ёки ҳаётига ёхуд мулкига тажовуз қилинган.

Тергов ва суд амалиётида юқоридаги **биринчи ва иккинчи гуруҳда** келтирилган ўч олиш билан боғлиқ ҳолатлар қилмишни квалификация қилишга таъсир кўрсатмайди. Сабаби, бундай турдаги ўч олиш мотиви билан содир этиладиган жиноятларга умумий қаралиб, улар назарий-амалий жиҳатдан бир-биридан фарқланмаган. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги Қарорининг 5-бандига мувофиқ, “агар қилмишда Жиноят кодекси 97-моддасининг иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган квалификация белгилари, шунингдек, мазкур Кодекснинг 98–101-моддаларида назарда тутилган жазони енгиллаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлмаса, масалан, қотиллик ўч олиш оқибатида содир этилган бўлса, қасддан одам ўлдириш жинояти ЖКнинг 97-моддаси биринчи қисми бўйича квалификация қилинади” деб таъкидланган. Фикримизча, гарчи жиноят таркибида жазони оғирлаштирувчи белгилар бўлса-да, бироқ қилмиш ўч олиш мотиви билан “қонга-қон, жонга-жон” принципи асосида содир этилган бўлса, жиноят айбни енгиллаштирувчи ҳолатларда содир этилган деб қаралиши лозим. Сабаби, бу ҳолатда айбдор шахсда ўч олиш мотиви унинг яқин қариндошининг соғлиғига ёки ҳаётига тажовуз қилингандан кейин пайдо бўлади ва шаклланади. Бунда марҳумнинг яқин қариндошлари кучли изтиробни бошдан кечиради ва тушкун ҳолатга тушган бўлади. Бу вазият айбдорнинг айбини енгиллаштирувчи ҳолат сифатида баҳоланиши лозим.

Юқоридагиларни инобатга олиб, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги Қарорининг 24-бандини қуйидагича тўлдириш тавсия этилади:

“Қонун мазмунига кўра, агар қасддан одам ўлдириш тўсатдан юз берган кучли руҳий ҳаяжонланиш ҳолатида, зарурий мудофаа чегарасидан ёки ижтимоий хавfli қилмиш содир этган шахсни ушлашнинг зарур чоралари чегарасидан четга чиқиб содир этилган бўлса, бундай жиноят ЖКнинг 97-моддаси иккинчи қисмининг “а”, “б”, “в”, “д”, “ж”, “р”, “с” бандларида назарда тутилган квалификация белгилари бўйича содир этилган деб баҳоланмаслиги лозим. Шунингдек, жи-

ноят илгари шахс жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этганлиги сабабли унинг яқин қариндошлари томонидан қасддан ўлдириб содир этилган бўлса, бундай жиноят ЖКнинг 97-моддаси иккинчи қисмининг “в” ва “ж” бандларида назарда тутилган квалификация белгилари бўйича содир этилган деб баҳоланмаслиги лозим. Башарти унинг ҳаракатларида ЖКнинг 97-моддаси иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган жавобгарликни оғирлаштирувчи бошқа ҳолатлар мавжуд бўлмаса, қилмиш ЖКнинг 97-моддаси биринчи қисми бўйича квалификация қилиниши керак. Бу қоида соғлиқ ёки ҳаётга қарши қаратилган жиноятларга нисбатан татбиқ этилади”.

Учинчи гуруҳда назарда тутилган ўч олиш нияти жабрланувчининг хизмат ёки фуқаровий бурчини бажариши муносабати билан қасддан ўлдирса, қилмиш ЖКнинг 97-моддаси 2-қисми “г” банди билан квалификация қилиниши лозим. Мана шу икки ҳолатдаги ўч олиш мотивини бир-биридан фарқлашда жиноят шахсий муносабатлар сабабли ўч олиш ниятида содир этилганлигини ёки жабрланувчининг ўз хизмат ёки фуқаролик бурчини бажариши муносабати билан ундан ўч олиш ниятида содир этилганлигини аниқлаш лозим ҳисобланади. Агар хизмат ёки фуқаролик бурчини бажариши муносабати билан шахс ёки унинг яқин қариндошларига нисбатан жиноят содир этганлик билан қилмишни квалификация қилиш норманинг ўзида кўрсатилмаган бўлса, қилмиш ЖКнинг 56-моддаси 1-қисми “в” банди орқали оғирлаштирувчи ҳолат деб топилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги Қарорида “Жабрланувчининг хизмат ёки фуқаролик бурчини амалга оширишдаги қонуний фаолиятига тўсқинлик қилиш мақсадида, шунингдек, бундай фаолиятнинг бажарилиши муносабати билан ўч олиш ниятида содир этилган одам ўлдириш ҳаракатлари “г” банди билан квалификация қилиниши керак”лиги тушунтирилган. Бундан ташқари, бу қоида ЖКнинг 104-моддаси 2-қисми “б” банди; ЖКнинг 105-моддаси 2-қисми “в” банди, ЖКнинг 112-моддаси 3-қисми, ЖКнинг 140-моддаси 3-қисми “а” банди; ЖКнинг 173-моддаси 3-қисми “а” банди⁷ каби жиноятларга ҳам татбиқ этилиб, бунда айбдор ўч олиш туфайли ўз хизмат ёки фуқаролик бурчини бажариши муносабати билан жабрланувчи ёки унинг яқин қариндошларига жисмоний, руҳий ёки моддий зарар етказиши лозим. Бироқ, шахснинг хизмат ёки фуқаролик бурчини бажариши муносабати билан ёки унинг қонуний талабига тўсқинлик қилишнинг мотиви фақат ўч олиш билан содир этилмайди, балки жиноятнинг мотиви турлича, яъни ҳасад, нафрат каби мотивлар ҳам бўлиши мумкин. Бироқ, ўч олиш мотиви жиноят тарки-

би доирасига зарурий белги сифатида киритилмаган бўлса-да, суд томонидан шахсга жазо тайинланганда (енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатлар сифатида) инobatга олиниши лозим.

Бундан ташқари, тергов ва суд амалиётида ўч олиш мотиви билан тамагирлик ниятида ёки талон-торож мақсадида содир этиладиган жиноятларни квалификация қилишда айрим хатоликлар учрайди. Мисол учун, жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар судининг ҳукмига кўра И. фуқаро А.нинг ижарада яшаб келаётган хонадонига келиб, у ерда спиртли ичимликларни истеъмол қилиб, муқаддам А.га берилган тилла тақинчоқларининг пулларини олиш мақсадида ўзаро жанжаллашган. Жанжал пайтида И. шу ерда ётган темир билан А.нинг ўнг чакка соҳасига уриб, унинг бўйнидан телефон сими ва қўллари билан бўғиб ўлдирган. Шундан сўнг И. А.га тегишли бўлган 682 минг сўмлик тилла тақинчоқлар, “Нокия” русумли телефон аппарати ҳамда 12 минг сўм пулларини эгаллаган. Мазкур ҳолат юзасидан И.га нисбатан Жиноят кодексининг 97-моддаси 2-қисми “ж,и” бандлари билан 15 йил 6 ой озодликдан маҳрум қилиш жазоси тайинланган. Жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар кассация инстанцияси судининг ажрими билан юқоридаги ҳукм ўзгаришсиз қолдирилган. Бироқ, Олий суд жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъати жиноят ишини қайта кўриб чиқиб, И. тамагирлик ниятида эмас, балки А. билан жанжаллашиб, ундан ўч олиш мақсадида уни қасддан ўлдирганлиги, сўнгга А.га тегишли бўлган мулкларни яширин равишда талон-торож қилганлиги сабабли жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар судининг ажримидан ЖКнинг 97-моддаси 2-қисмининг “и” банди чиқарилган⁸.

Фикримизча, суд томонидан И.нинг айбловидан ЖКнинг 97-моддаси 2-қисмининг “и” банди чиқарилиши тўғри ҳисобланади. Сабаби, юқоридаги ҳолатда И.нинг ҳаракатларида “тамагирлик нияти” мавжуд эмаслигини қуйидаларда изоҳлаш мумкин:

Биринчидан, юқоридаги ҳолатда И.нинг ҳаракатлари тамагирлик нияти билан содир этилган деб топилиши учун тамагирлик нияти жиноят содир этилиши бошланмасидан аввал вужудга келган бўлиши лозим эди. “Агар айбдор моддий наф кўришга нисбатан қасд қотиллик содир этилганидан кейин пайдо бўлган бўлса, қилмиш Жиноят кодексининг 97-моддаси тегишли қисми билан ҳамда Жиноят кодексининг ўзганинг мулкни талон-торож қилиш учун жавобгарликни назарда тутувчи моддалари бўйича квалификация қилиниши лозим”⁹.

Иккинчидан, тамагирлик ниятида қасддан одам ўлдиришда айбдор моддий наф кўриш ёки моддий харажатлардан қутулиш мақсадини кўзлай-

ди. Юқоридаги ҳолатда И. илгари А.га берган тилла тақинчоқларни сўраган. Бундай ҳолатда И. ортиқча моддий наф кўрмайди ёки бойиб қолмайди, сабаби у қачондир ўзига тегишли бўлган тилла тақинчоқларини беришни талаб қилган. “Агар қасддан одам ўлдириш жинояти жабрланувчи белгиланган суммани тўламаганлиги ёки жабрланувчи қарзини бермаганлиги сабабли содир қилинган бўлса, қилмиш “тамагирлик ниятида қасддан одам ўлдириш” деб квалификация қилинмаслиги лозим. Бу ҳолатларда айбдор жиноятни содир этиши натижасида қарздор унинг моддий манфаатларини қондира олмаслигини ва ҳеч қандай моддий манфаат олмаслигини англайди”¹⁰.

Учинчидан, И.да ўч олиш мотиви жабрланувчининг хулқ-атвори, хатти-ҳаракати туфайли бевосита одам ўлдирилишидан аввал вужудга келган.

Юқоридагиларга хулоса қиладиган бўлсак, агар жабрланувчидан айбдор ўзига тегишли бўлган мол-мулкни талаб қилиб жабрланувчининг соғлиғига ёки ҳаётига тажовуз қилса, қилмиш тамагирлик ниятида эмас, балки қарз (айбдорга тегишли мол-мулк)ни бермаганлиги учун ўч олиш деб, ижтимоий хавфли қилмиш учун белгиланган жинойи жавобгарликнинг энгилроқ қисми билан квалификация қилиниши лозим. Бунда одам ўлдириш кучли руҳий ҳаяжонланиш ёки зарурий мудофаа чегарасидан четга чиқиш ёхуд ижтимоий хавфли қилмишни содир этган шахсни ушлашнинг зарур чоралари чегарасидан четга чиқиб содир этилмаганлигини ҳам аниқлаш лозим.

Ўч олиш мотиви билан содир этиладиган жиноятлар бевосита рашк, безорилик каби мотивлар билан ҳам ўзаро рақобатга киришади. Бошқа бир жиноят ишини кўриб чиқамиз. Н. таниши Ф.ни ишхонасидан кутиб олиб, уйига кузатган вақтида, у унга уларнинг уйларида вақтинча яшган О. исми бола ҳар куни унга кўнғироқ қилиб, у билан биргаликда тушлик қилишини, доимий равишда у билан учрашишини, уни ёқтиришини айтган. Бироқ, Ф. унга у билан учрашиш нияти йўқлигини, уни ўз акаси сифатида билишини айтса-да, О. бунга эътибор қилмай ҳар куни ҳар-хил баҳоналар билан унга кўнғироқ қилиб, безовта қилаётганини айтган. Н. унинг бу гапларини эшитиб, Ф.га О.ни чақириб беришини у унга ўзи кўнғироқ қилмаслигини тушунтиришини айтган. Шу куни соат тахминан 17:00ларда О. олдига бир ўзи келганини ва Ф. билан учрашганлигини, у улардан тахминан 10 метрлар орқада дарахтлар ёнида туриб кузатган. Шунда О. Ф. билан ўзаро нималарнидир гаплашиб турганларида, О. Ф.нинг қўлидан ушлаган. Буни кўрган Н. дарҳол уларнинг олдиларига бориб, Ф.га кетаверишини айтиб, ўзи О. билан шу ерда қолган. Шундан

сўнг у О.га нима сабабдан уйланган бўлишига қарамай, Ф.ни тинч қўймай унга кўнғироқ қилишини, у ҳали турмушга чиқмаган қиз эканлигини айтганида, у унга Ф.ни олдига телефон наушигини олишга келганлигини айтиб, унга “сени ишинг бўлмасин, ҳали ёш бола экансан”, деб қўли билан кўкрагидан итариб юборган. Шунда Н.нинг жаҳли чиқиб, мушти билан О.нинг юзига бир-икки мартаба урган. Буни кўрган ўртоғи А. югуриб келиб, уларни ажратиб юборган ва О.га “Бор, кет уйингга, бошқа Ф.ни безовта қилиб, унга кўнғироқ қилма”, деб айтган. Суд Н. ва А. томонидан безорилик қилиш мақсадида жамоат тартиби ҳеч бир сабабсиз қўпол бузилган ҳамда О.га энгил тан жароҳати етказилган, деб ҳисоблаб Н. ва А.нинг қилмишини бир гуруҳ шахслар томонидан содир этилган безорилик деб топиб, уларнинг қилмишини ЖКнинг 277-моддаси 2-қисми “б” банди билан квалификация қилган¹¹.

Фикримизча, Н. ва А.нинг қилмиши ўзаро шахсий муносабатлар доирасидан четга чиқмаган. Уларнинг хатти-ҳаракати жабрланувчининг муайян қилмишларига жавобан содир этилган. Аниқроғи, айбдор кўрганларидан асабийлашган, натижада ўзаро уруш-жанжал бошланган. Шу сабабли, Н. ва А.нинг хатти-ҳаракатларига суд томонидан берилган баҳо баҳслидек туюлади. Қиз йигитига уни безовта қилаётган бошқа йигит билан гаплашиб қўйишини айтганиданоқ, қизнинг йигитида ана шу йигитга нисбатан рашк, нафрат, ўч олиш мотивлари уйғонган. Шу сабабли, юқоридаги ҳолатда айбдор ҳаракатларида безориликка нисбатан ўч олиш, рашк мотивлари кўпроқ ётади. Содири этилган жиноят шахсий муносабатлар замирида, хусусан, илгари ўрталарида бўлиб ўтган ўзаро келишмовчиликлар сабабли содир этилиши, қилмишнинг безорилик замирида эмас, балки ўч олиш мотиви билан содир этилганлигини кўрсатади.

Бу ҳақида А.Аметов ҳам “Шахсий мотив асосида содир этилган жиноятларда шахс жиноят содир этишга олдиндан тайёрланади, ўз ҳаракатларини ўйлаб чиқиб, уни амалга ошириш механизмларини белгилаб олади. Унинг ҳаракатлари бирин-кетин, изма-из ва мантиқийлик асосида бажарилади”¹². М.Ҳ.Рустамбоев эса, агар безорилик нияти жамоат тартибига қаратилган ва айбдорнинг жабрланувчини менсимаслигида ифодаланса, ўч олиш мотиви айбланувчи ва жабрланувчи ўртасидаги жиноят содир этишдан аввалги шахсий муносабатлар ҳисобланади¹³. Фикримизча, бундай ҳолларда қилмиш содир этилган пайтдаги мотивация (устувор мотив)ни чуқур таҳлил этишимиз, қайси мотив айбдор шахсда биринчи шакланган бўлса, ўша мотив асосида қилмишни квалификация қилиш мақсадга мувофиқ.

Юқоридагиларга хулоса қилиб, қуйидаги

тўхташларга келиш мумкин:

Биринчидан, жиноят илгари шахс жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этганлиги сабабли унинг яқин қариндошлари томонидан қасддан ўлдириб содир этилган бўлса, бундай жиноят ЖКнинг 97-моддаси иккинчи қисмининг “в” (айбдорга аён бўлган ожиз аҳволдаги шахсни) ва “ж” (ўта шафқатсизлик) бандларида назарда тутилган квалификация белгилари бўйича содир этилган деб баҳоланмаслиги лозим. Башарти унинг ҳаракатларида ЖКнинг 97-моддаси иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган жавобгарликни оғирлаштирувчи бошқа ҳолатлар мавжуд бўлмаса, қилмиш ЖКнинг 97-моддаси биринчи қисми бўйича квалификация қилиниши керак. Бу қоида соғлиқ ёки ҳаётга қарши қаратилган жиноятларга нисбатан татбиқ этилади;

Иккинчидан, шахсдан олинган қарзи (мол-мулки) қайтарилмаганлиги сабабли айбдор томонидан жабрланувчининг соғлиғига ёки ҳаётига таъжовуз қилинганда, қилмиш тамағирлик ниятида содир этилган деб квалификация қилинмаслиги лозим. Сабаби бундай ҳолатларда айбдорнинг моддий талаблари қаноатлантирилмайди ва айб-

дор ҳеч қандай моддий манфаат кўрмайди. Шунга асосан бундай жиноят тамағирлик ниятида эмас, балки ўч олиш ниятида содир этилган деб топилиши лозим;

Учинчидан, шахсий мотив асосида содир этилган жиноятларда шахс жиноят содир этишга олдиндан тайёрланиши, ўз ҳаракатларини ўйлаб чиқиб, уни амалга ошириш механизмларини белгилаб олади. Унинг ҳаракатлари бирин-кетин, изма-из ва мантиқийлик асосида бажарилади¹⁴. Фикримизча, бундай ҳолларда қилмиш содир этилган пайтдаги мотивация (устувор мотив)ни чуқур таҳлил этиш, қайси мотив айбдор шахсда етакчи бўлганлигини аниқлаш орқали қилмишни квалификация қилиш лозим.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ўч олиш мотиви билан содир этилган жиноятларни квалификация қилишда айбдорда ўч олиш мотиви қачондан ва нима сабабдан вужудга келганлигини ва шаклланиш даражасини ўрганиш ҳамда айбдорнинг айбини енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатларини ҳисобга олиб жазо тайинлаш одиллик принципини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.

REFERENCES

1. “Qasos va diyat” jazolari alox,ida shaxslarning x,ayoti va sogligiga tajovuz etuvchi jinoyatlarni sodir etganlik uchun kullaniladigan jazo turidir.
2. J.Toshkulov “Islomda jinoyatxuk,uk,i”. Ukuv-uslubiy qo’llanma . - Toshkent islom universiteti. 2018. 256 b.NPr://Nirir`igsN.i2/i2/ujyeVA//1339
3. O’zbek tilining izoxdi lugati. 5 jildli, j 5 - T.: “O’zbekistan milliy entsiklopediyasi” davlat ilmiy nashriyoti, 2008. - V. 258.
4. O’zbekistan yuridik entsiklopediyasi. - T.: “Adolat”, 2008. - V. 608.
5. O’zbekistan Respublikasi Jinoyat kodeksi. NPr://VIII11ex.i2/as1 :5/111453
6. Oliy sud jinoyat ishlari bo’yicha sudlov xdy’ati. JSX.-299-11
7. O’zbekistan Respublikasi Oliy sudi Plenumining “Kdsddan odam uldirishga oid ishlar bo’yicha sud amaliyoti to’grisida”gi Kdrori. IPr://1ex.i2/s1os5/1455961
8. Ugolovnoe pravo Rossii. Chasti Obshaya i Osobennaya: uchebnik / M.P.Juravlev i dr; pod red. A.I.Raroga. -9-ye izd., pererab. i dop. - Moskva: Prospekt, 2018. - 349 s. Toshkent viloyati jinoyat ishlari bo’yicha Zangiota tuman sudi arxivi, 2011 yil.
9. A. Ametov. Bezorilik motivi va uning uziga xos xususiyatlari. Xuk,uk,shunos. Yurist. Ijtimoiy-x,ukuk,iy, ilmiy-ommabop jurnal. 2012 yil. 2-son. 23-bet.
10. M.X. Rustamboev. O’zbekistan Respublikasi Jinoyat xukuki kursi. Tom 3 -Tashkent. 2011. - B.53.
11. A. Ametov. Bezorilik motivi va uning uziga xos xususiyatlari. Xukukshunos. Yurist. Ijtimoiy-xukukiy, ilmiy-ommabop jurnal. 2012 yil. 2-son. 23bet.